

К. Д. Ганчарэнка

Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа

УДК 811.161.3'373.46'366.542:004.738.5

УЖЫВАННЕ ФОРМ РОДНАГА СКЛОНУ АДЗІНОЧНАГА ЛІКУ ЛЕКСЕМЫ *ТЭХНАПАРК* У ІНТЭРНЭТ-ПРАСТОРЫ

Ключавыя словы: назоўнік, родны склон адзіночны лік, неалагізмы, мнагазначныя словы, тэхнічная тэрміналогія, інтэрнэт-рэсурсы.

*У артыкуле прадстаўлены вынікі аналізу частотнасці ўжывання ў інтэрнэт-прасторы лексемы *тэхнапарк* у форме роднага склону адзіночнага ліку з канчаткамі -а або -у. Выбрана 90 адкрытых крыніц, пераважна 2022–2024 гг. Сярод асноўных прычын варыянтнасці ўжывання склонавых форм разглядаецца развіццё мнагазначнасці слова *парк*, утварэнне з ім новых найменняў.*

K. D. Hacharenka

Institute of Linguistics named after Yakub Kolas

USING THE GENITIVE SINGULAR FORMS OF THE LEXEMA *TECHNOPARK* IN THE INTERNET SPACE

Key words: noun, neologisms, polysemantic words, genitive singular, technical terminology, Internet resources.

The article presents the results of the analysis of the frequency of use of the lexeme “technopark” with the endings of the genitive singular -a or -y in the Internet space. 90 open sources were selected, mostly from 2022–2024 years. The main reasons for the variation using of inflectional forms are the development of the semantic of the word “park”, the formation of new names with it.

Узнікненне і развіццё *тэхнапаркаў* у Беларусі пачалося з к. 1990-х г., зараз іх налічваецца 17. У пачатку 2000-х гг. тэрмін *технопарк* як “новая форма тэрытарыяльнай інтэграцыі навукі...” з’явіўся ў айчынным эканамічным слоўніку [9, с. 627], у 2009 г. лексема *тэхнапарк* была ўведзена ў “Слоўнік новых слоў беларускай мовы” як “навукова-тэхналагічны парк; навуковая ўстанова, якая садзейнічае стварэнню новых інавацыйных прадпрыемстваў і выпускае навукаёмістую прадукцыю” [13, с. 378] і наступныя акадэмічныя слоўнікі.

Паводле нарматыўных даведнікаў, лексема *тэхнапарк* мае канчатак Р. склону адз. ліку –а [1, с. 269; 4, с. 1079; 10, с. 820]. Гэта адпавядае лексіка-семантычнай групе агульных назваў прадпрыемстваў, устаноў, грамадскіх арганізацый і вайсковых падраздзяленняў, якія рэкамендуюцца

з -а[13, с. 5]. Аднак у інтэрнэт-прасторы на сайтах вядучых арганізацый і СМІ заўважыліся ўжыванні словаформы *тэхнапарку*, у тым ліку паралельнае ўжыванне двух канчаткаў у адным і тым жа матэрыяле.

Паводле запыту праз мабільнае ўстройства словаформ *тэхнапарка* і *тэхнапарку* пошукавы сэрвіс Google ў ліпені 2024 г. выдаў 90 адкрытых крыніц. Гэта сайты навучальных і навукова-даследчых устаноў (*bsu.by*, *grsu.by*, *rassvet.kletsk-asveta.gov.by*, *belisa.by* і інш.), прадпрыемстваў і арганізацый (*belaz.by*, *minskstroy.by* і інш.), дзяржаўных структур (*gomel.gov.by*, *minzdrav.gov.by* і інш.), відэанавіны. Паводле часу – пераважна матэрыялы 2022–2024 гг., самы ранні – 2011 г.

З канчаткам -а лексема *тэхнапарк* у Р. склоне адз. ліку ўжыта аднойчы або паўторна ў 66 інтэрнэт-матэрыялах (73%). Напрыклад: *Больш за 30 удзельнікаў семінара<...>мелі магчымасць пазнаёміцца са зменамі заканадаўства Рэспублікі Беларусь у сферы рэгулявання дзейнасці навукова-тэхналагічных паркаў, <...> а таксама з вопытам тэхнапарка “ІнКата”* (*belisa.org.by*, 09.12.2022); *Ідэя стварэння кітайска-беларускага тэхнапарка ўзнікла ў 2010 годзе* (*profil.adu.by/mod/book/view*).

Словаформа Р. склону адз.ліку *тэхнапарку* ўжыта ў 17 матэрыялах (19%). Напрыклад: *БДТУ стаў рэзідэнтам тэхнапарку “Сколкава”* (*bel.sputnik.by*, 22.05.2019). *Узаемадзеянне са СМІ, устаноўамі адукацыі, дзяржаўнымі структурамі і іншымі партнёрамі тэхнапарку* (*gispr.gov.by/be/vlast...*). Два варыянты канчаткаў адным і тым жа артыкуле сустракаюцца ў 7 матэрыялах (8 %). *Сакавіцкая змена школьнікаў з Тэхнапарку наведла Беларускую АЭС. <...> Як сцвярджаюць джуніёры “Тэхнапарка”: “Кожная паездка на станцыю гэта заўсёды нешта новае і займальнае...”* (белаэс. бел, 14.03.2024).

Адной з прычын мы бачым тое, што лексема *парк* у беларускай мове адносіцца да мнагазначных слоў і слоў-амонімаў, “якія адрозніваюцца значэннямі *зборны – канкрэтны*: <...> *парку* (дрэвы, сукупнаць транспарту) – *парка* (месца стаянкі, прадпрыемства)” [5, с. 256–257]. Таму канчатак -у можа ўжывацца пад уплывам зборнага значэння.

Паводле тэматыкі 42 матэрыялы (46,5%) звязаны з апісаннем дзейнасці Нацыянальнага дзіцячага тэхнапарка (г. Мінск), які ўзнік у 2022 г. і ставіць на мэцэ развіццё ў адораных навучэнцаў “цікавасці да навукова-тэхнічнай і інавацыйнай дзейнасці...” [3]. *Выпускныя праекты першых вучняў Нацыянальнага дзіцячага тэхнапарка заслугоўваюць асобнай увагі.* (*grodnonews.by*, 21.02.2021). Заўважым, што колькаць зафіксаваных адхіленняў у гэтай падгрупе суадносна найменшая (3 ужыванні канчатка -у і 3 – абодвух канчаткаў адначасова). *Фотафакт: на базе Нацыянальнага дзіцячага тэхнапарку сёння адбылося паседжанне Рэспубліканскай камісіі ...* (*gromc.by*). Верагодна, рэкамендацыі слоўнікаў падмацоўваюцца аналогіяй з формамі Р. скл. адз. ліку назваў навучальных устаноў: *універсітэта, ліцэя* і пад.

Наступныя 40 матэрыялаў (44,5%) апісваюць структуру і дзейнасць іншых тэхнапаркаў на тэрыторыі Беларусі і за мяжой (“Палітэхнік” БНТУ, “Карал” у г. Гомелі, ТАА “Тэхнапарк Палессе” і інш.). *На тэрыторыі Мінскага гарадскога тэхнапарка сёння працуюць 46 кампаній з аб’ёмам вытворчасці больш за 100 млн. беларускіх рублёў* (belinvestbank.by/be, 26.12.2022 г.). Амаль палова з указаных крыніц утрымлівае адхіленні ад нормы (14 ужыванняў канчатка -у і 4 —а і -у адначасова). Напрыклад, Раману Галоўчанку паказалі эксклюзіўныя распрацоўкі рэзідэнта **тэхнапарку** ТАА “Медбіятэх” (minzdrav.gov.by, 11.11.2023); Асноўнай задачай **тэхнапарку** будзе садзейнічанне <...> у станаўленні і развіцці бізнесу...і там жа: *Інфраструктурай тэхнапарка прадугледжаны...* (gomelraton.com/by, 15.11.2019).

Можна было б меркаваць аб разуменні аўтарамі лексемы **тэхнапарк** як зборнага назоўніка (‘прамысловы комплекс’). Акрамя таго, лексема **парк** утрымліваецца ў поўных назвах кшталту *тэхналагічны парк, навукова-тэхналагічны парк, індустрыяльны парк* (установа, якая “аб’ядноўвае на сваёй тэрыторыі вытворчыя кампаніі, прадастаўляючы ім складскія памяшканні і вытворчыя магутнасці” [7, с. 48]). Аднак выпадкаў адначасовага ўжывання форм **парку** і **тэхнапарку** ў прааналізаваных крыніцах не заўважана. Наадварот, ёсць выпадкі размежавання. Міністр *ЕЭК сустрэўся з кіраўніцтвам тэхнапарка “Чырчык”.... і Асабліваю цікавасць выклікае канцэпцыя парку “Чырчык”* (ees.eaeunion.org/be/news, 27.04.2022). А таксама ёсць ужыванне канчатка -а ў найменнях-словазлучэннях са словам **парк**: *Кафедра рыхтуе высокакваліфікаваных спецыялістаў <...>, якія запатрабаваныя <...> у арганізацыях Парка высокіх тэхналогій, тэхнапарка “Вялікі камень”* (bsu.by/by/structure/...).

Адзначым, што ў слоўніках прапаноўваліся формы Р. склону адз. ліку *Парк-а высокіх тэхналогій, парка ‘цэнтр высокіх тэхналогій’* [1, с. 183; 13, с. 257]. Аднак у пазнейшым выданні “Слоўніка новых запазычаных слоў беларускай мовы” (2023 г.) В. І. Уласевіч і Н. М. Даўгулевіч, у даведніках іншых аўтараў гэта выключэнне адсутнічае. Даследчык П.У. Жаўняровіч у пачатку 2000-х указваў на пашырэнне на практыцы тэрміналагічнага спалучэння *Нацыянальны паркз* канчаткам -а Р. склону адз. ліку, аднакрэамендаваў нарматыўнае -у [6, с. 29–30]. Таму формы **тэхнапарку** ўжываюцца ў тым ліку па прычыне навізны слова, невыкарыстання аўтарамі слоўнікаў пры падрыхтоўцы матэрыялаў.

Звярнуў на сябе ўвагу факт ужывання лексемы **тэхнапарк** у значэнні, ідэнтычным **парк** ‘сукупнасць транспартных сродкаў, рухомы састаў, а таксама нагул сукупнасць машын, механізмаў і пад.’ [11, т. 2, с. 72]. Такіх прыкладаў – 8 (9%). Так, у матэрыяле БелТА, перакладзеным і распаўсюджаным па 6 сайтах выканкамаў Гомельскай вобласці, ёсць загалоўак: *Развіццё вытворчасці вырабаў з металу, папайненне тэхнапарка...* (loev.gov.by/by і інш., 04.01.2023). У тэксце чытаем:

Напрыклад, у бягучым годзе парк чыгуначнага цэха напоўніць новы цеплавоз. Яшчэ 2 прыклады – з сайта БелАЗа. У адной навіне чытаем: *Кар’ерныя самазвалы БЕЛАЗ-75581 <...>, якія складаюць значную частку тэхнапарка прадпрыемства, працуюць тут на перавозцы горнаруднай масы з кар’ераў да ўчастка буйнога драбнення* (belaz.by/by, 05.02.2021). У іншай: *На мантажнай пляцоўцы тэхнапарку разрэзу “Усходні” <...> у Паўладарскай вобласці Рэспублікі Казахстан завяршаецца зборка трох кар’ерных самазвалаў “БЕЛАЗ”...* (belaz.by/by, 12.02.2021). Згодна са значэннем ‘сукупнасць машын, механізмаў і пад.’, у дадзеным выпадку правільным будзе ўжыванне канчатка -у Р. склону адз. ліку. Аднак у цэлым відавочна блытаніна аўтара ў паняццях *тэхналагічны* да *тэхналогія* ‘сукупнаць вытворчых метадаў і працэсаў у пэўнай галіне вытворчасці, а таксама навуковае апісанне спосабаў вытворчасці’ і *тэхнічны* ‘які мае адносіны да работы машын і механізмаў, звязаных абслугоўваннем тэхнікі якой-н. вытворчасці’ [11, т. 2, с. 356 – 357].

Таксама сярод асноўных прычын варыянтнага ўжывання словаформ *тэхнапарка/ тэхнапарку* бачыцца наяўнасць і ўтварэнне са словам *парк* розных найменняў аб’ектаў прасторы. Гэта кампазіты з двух асноў, дзе “першым кампанентам <...> выступае ўсечаная аснова прыметніка” [2, с. 125]. Гэтыя часткі пераважна “грэка-лацінскага паходжання, якія ў навуковай літаратуры прынята называць інтэрнацыянальнымі элементам”, [2, с. 125], напрыклад, *дэндрапарк, экапарк* і інш. а таксама англамоўнага і славянскага паходжання: *скейт-парк, луна-парк*. Аднак, паводле слоўнікавых рэкамендацый, пэўнай сістэмы канчаткаў не ўтвараецца: так, калі *аквапарку* Р. склоне адз. ліку ўказваецца з-у [1, с. 19; 4, с. 48; 10, с. 67], то іншая назва месца з атракцыёнамі *луна-парк* падаецца -а [1, с. 142; 4, с. 535; 8, т. 2, с. 6; 10, с. 374], *скейт-парк* – таксама з -а [1, с. 238]. Заўважым, што слова *запарку* сучасных слоўніках мае канчатак -а [1, с. 94; 4, с. 339; 8, т. 1, с. 634; 10, с. 240; 11, т. 1, с. 254;], аднак раней было *запарку* [13, с. 274]. Лексема *дэндрапарк*, якая абазначае парк з рознымі відамі дрэў і кустоў, рэкамендуецца з -у [1, с. 87; 4, с. 332; 8, т. 1, с. 425; 10, с. 233]. З’явілася і новае турыстычнае месца – *экапарк*, які спалучае зялёную зону, запарк, аб’екты адпачынку. Лексема не ўнесена ў слоўнікі, аднак найбольш верагодным для Р. склону адз. ліку будзе канчатак -у: *Культурная праграма, наведванне экапарку і Нацыянальнага батанічнага саду* (nastgaz.by, 21.07.2015).

Акрамя таго, сярод прычын ужывання словаформ *тэхнапарку* можна меркаваць тое, што многія крыніцы існуюць як беларускамоўныя версіі рускамоўных старонак; яны менш напоўнены ў тэкставым плане, у іх відавочны адрукоўкі, граматычныя памылкі, элементы машыннага перакладу і інш.

Такім чынам, ва ўжыванні форм роднага склону адзіночнага ліку лексема *тэхнапарк* у інтэрнэт-прасторы пераважае рэкамендаваны

слоўнікамі канчатак *-а* (73%). Найбольш стабільна дадзеная флексія ўжываецца ў матэрыялах, прысвечаных новай навучальнай установе – Нацыянальнаму дзіцячаму тэхнапарку. Адхіленні ў Р. склоне адз. ліку часцей сустракаюцца ва ўжыванні слова *тэхнапарк* пры абазначэнні буйных інавацыйных прадпрыемстваў. Разам з тым у 9% матэрыялаў абазначылася няправільнае выкарыстанне лексемы *тэхнапарк* як сукупнасці машын (8% з канчаткам *-а*, 1% –з *-у*).

Літаратура

1. А або У. Слоўнік-даведнік канчаткаў назоўнікаў мужчынскага роду ў родным склоне адзіночнага ліку / А. М. Сяргеева [і інш.]. – Мінск : Аверсэв, 2014. – 320 с.
2. Андрэева, А. У. Складанне як спосаб утварэння турыстычнай тэрміналагічнай лексікі ў сучаснай беларускай мове / А. У. Андрэева // Романовские чтения – 13 : сб. ст. Международ. науч. конф, посв. 105-летию Могилев. гос. ун-та им. А. А. Кулешова; Могилев, 25–26 окт. 2018 г., / под общ. ред. А. С. Мельниковой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2019. – С. 125–126.
3. Гісторыя і традыцыі — Нацыянальны дзіцячы тэхнапарк [электронны рэсурс]. – Рэжым доступу:<http://ndtp.by/be/history-by/>. – Дата доступу: 01.09.2024.
4. Граматычны слоўнік назоўніка: А – Я / Г. У. Арашонкава [і інш.] ; навук. рэд. В. П. Русак. – Мінск : Беларус. навука, 2013. – 1245 с.
5. Жаўняровіч, П. У. Даведнік па літаратурнай працы : арфаграф., пунктуац., лексіч., марфалаг., сінтаксіч., тэхніч. узроўні / П. У. Жаўняровіч. – Мінск : Адук. і вых. 2017. – 447 с.
6. Жаўняровіч, П. У. Парка ці парку? Асабліваці семантыкі назоўнікаў мужчынскага роду і яе ўздзеянне на канчаткі роднага склону / П. У. Жаўняровіч // Роднае слова. – 2004. – № 8. – С. 33.
7. Пинягин, Ю. Технопарки как элемент инновационной инфраструктуры страны / Ю. Пинягин, С. Лю // Банкаўскі веснік. – № 12. – 2016. – С. 48–55.
8. Русско-белорусский словарь = Руска-беларускі слоўнік : в 3 т./ Национ. Акад. наук Бел., Ин-т яз. и лит.им. Я. Коласа и Я. Купалы; под ред. А. А. Лукашанца. – Минск: Беларус. Энцыкл. імяП. Броўкі, 2012.
9. Словарь современных экономических и правовых терминов / В. Н. Шимов [и др.]; под ред. В. Н. Шимова, В. С. Каменкова. – Минск: Амалфея, 2002. – 816 с.
10. Слоўнік беларускай мовы / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовазн. імя Я. Коласа ; В. П. Русак [і інш.]; навук. рэд. В. П. Русак. – Мінск : Беларус. навука, 2024. – 915 с.
11. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: у 2 т. / Нацыян. Акад. навук Бел., Ін-т мовазн. імя Я. Коласа; І. Л. Капылоў [і інш.]; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларусь, 2022.
12. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / АН БССР, Ін-т мовазн. ім. Я. Коласа ; пад агульн. рэд. К. К. Атраховіча (К. Крапівы), А. Я. Баханькова. – Мінск : Беларус.Сав. Энцыкл., 1977. – Т. 2: Г– К. – 765 с.
13. Уласевіч, В. І. Слоўнік новых слоў беларускай мовы / В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгулевіч. – Мінск : ТетраСистемс, 2009. – 444 с.